

MARCEL CHIRNOAGĂ „DINCOLO DE BINE ȘI DE RĂU”

Alice-Georgiana FĂNARU*

*cercetător științific, Complexul Muzeal
de Patrimoniu Cultural Nord-Doborjean,
ICEM Tulcea

Motto: „Cine se luptă cu monștrii trebuie să ia seama să nu se transforme la rândul lui într-un monstru” (Friedrich Nietzsche)

Abstract: *The paper is a brief overall analysis of Marcel Chirnoagă`s life and art. Some philosophical parallels are made between Chirnoagă and the well-known German philosopher Friedrich Nietzsche.*

Keywords: *art, graphics, Marcel Chirnoagă, Friedrich Nietzsche, philosophy, philosophy of art.*

Arta românească în perioada 1945-1989 este caracterizată de un conflict permanent între un model ideologic propriu sistemului politic comunist, impus cu forța, și un model estetic propriu și inerent ansamblului artei moderne europene. Spre sfârșitul anilor '60 influența diverselor modalități neoavangardiste (op-art, pop-art, neoconstructivism, hyper-realism, conceptualism) a fost rapidă și masivă în grafică, acestea fiind experimentate adesea în spațiul românesc. Anii '70 se disting prin aceea că plasticienii își propun o viziune artistică paralelă, autonomă, față de discursul vizual oficial, prin crearea unor universuri personale și coerente și cu un mare grad de rafinament estetic.

Printre artiștii care au creat și evoluat în perioada postbelică în țara noastră, se remarcă maestrul gravurii românești, Marcel Chirnoagă.

Marcel Chirnoagă (1930-2008), unicul fiul al lui Eugen și al Eugeniei Chirnoagă, a avut o copilărie și o adolescență marcate de un conflict interior puternic, moral și religios, care s-a concretizat, după o cădere periculoasă, într-un adult cu o imaginație debordantă, transpusă în opere de grafică cu mesaje șocante, puternice, cu multiple semnificații. Botezat catolic și ortodox, cu o înclinație vădită spre studiul Bibliei, a trecut, după vârsta de 15 ani, în extrema cealaltă, apucându-se să studieze filosofia lui Nietzsche și a lui Schopenhauer, concluzionând că existența lumii nu are niciun rost. A vrut să se sinucidă dar, mărturisirea chiar el, nu a avut curajul și, în schimb, a ales să fugă de acasă.

Deși formația lui inițială a fost pe filieră reală, urmând cursurile Facultății de Matematică-Fizică, fiind apoi încadrat la Institutul Național de Meteorologie și Hidrologie București, printr-un concurs nefavorabil de împrejurări, a fost nevoit să se apuce serios de gravură.

Când a început facultatea de Matematică, a ajuns la concluzia că doar prin studiul acestui domeniu poate găsi și înțelege argumentele existenței lui Dumnezeu. Chirnoagă a recunoscut astfel că: „prin Matematici, m-am întors pe la 20 și ceva de ani, la credința în Dumnezeu și, de atunci (...) nimic în mine nu s-a mai schimbat”.

A făcut studii libere de artă cu Vasile Kazar și Ion State și s-a concentrat pe grafică, abordând tehnici variate, de la litografie, acvaforte, acvatinta, gravură cu sudură până la ilustrația de carte, sculptură, sculptură montaj sau monotipuri. Lucrările sale, de obicei încadrate în cicluri precum *Labirint*, *Apocalipsa*, *Virtuți și vicii*, *Monștri inevitabili* sau *Infernul lui Dante*, reprezintă transpunerea plastică a zbuciumului său interior și a obsesiei privind tragica existență a omenirii.

Ciclul *Labirint*, inspirat din mitologia greacă, este legat de evenimentele istoriei românilor și nu numai. Distrugerea labirintului simbolizează reconstrucția altuia nou, respectiv a unui nou tip de societate. ***Infernul lui Dante*** este echivalat cu infernul creat de regimul comunist iar ***Corabia nebunilor*** este imaginea regimurilor de tip comunist care vor să meargă spre o insulă fermecată, spre *Utopia* lui Thomas Morus. ***Apocalipsa***, privită ca un poem despre mânia lui Dumnezeu împotriva răutăților omenirii, a fost printre subiectele preferate de Chirnoagă. Lucrările din ciclul ***Virtuți și vicii*** evidențiază faptul că în societatea contemporană, principiul lenei și cel al îmbogățirii sunt ridicate la superlativ, în timp ce morala creștină este călcată în picioare. ***Cele 10 porunci*** sunt luate în sens contrar de către societate iar artistul, având suflet de moralist, se supără pe societatea contemporană că nu le respectă. El le consideră ca niște scrisori de dragoste pentru contemporanii săi prin care le atrage atenția acestora vizavi de lipsa de respect față de cuvântul divinității.

Chirnoagă se exprimă prin imagini încărcate de tensiune dramatică ce atinge, de foarte multe ori paroxismul. Frământările sale interioare pe care le-a avut de la o vârstă mult prea fragedă i-au influențat viața personală și creația artistică. Aceasta a fost strâns legată de personalitatea sa exarcerbată, cu trăiri lăuntrice contradictorii, zbuciumate de realitatea lumii epocii în care a trăit. Fire curioasă, a căutat răspunsuri, asemenea filosofilor și, le-a transpus în imagini cu o puternică încărcătură socială, morală, politică.

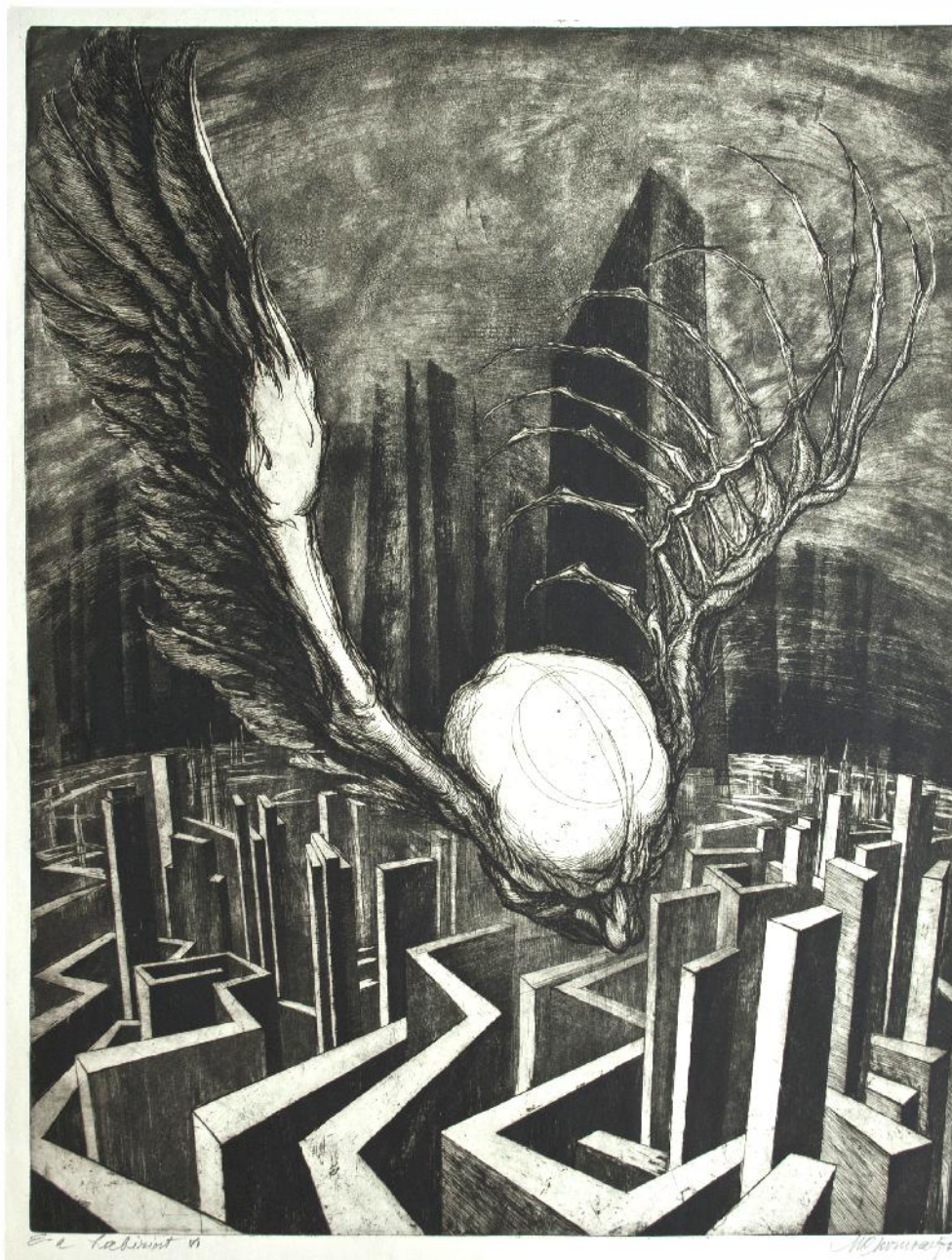

Fig. 1. *Labirint VI*,
acvaforte pe hârtie,
inv. 1620.

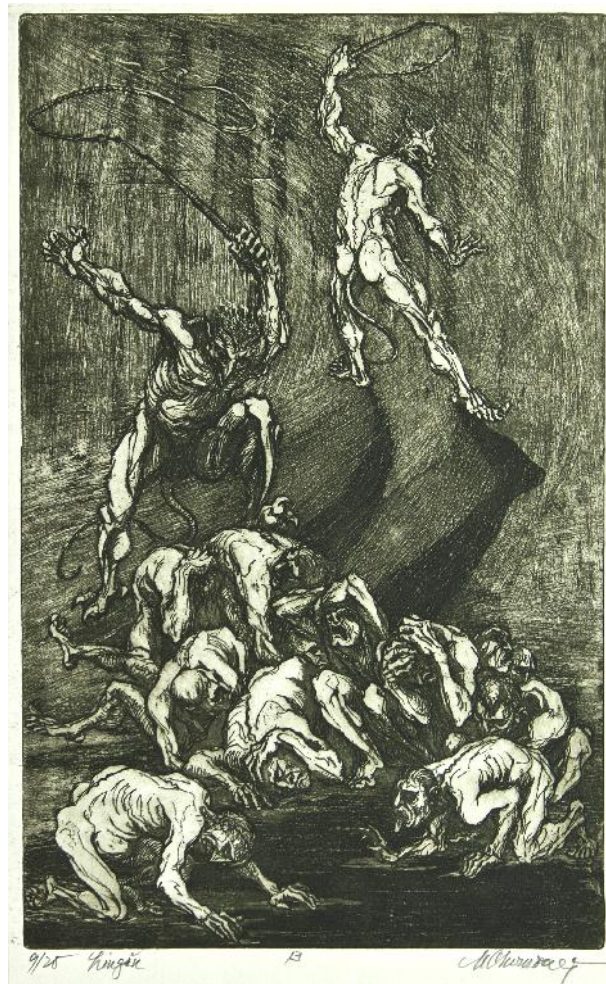
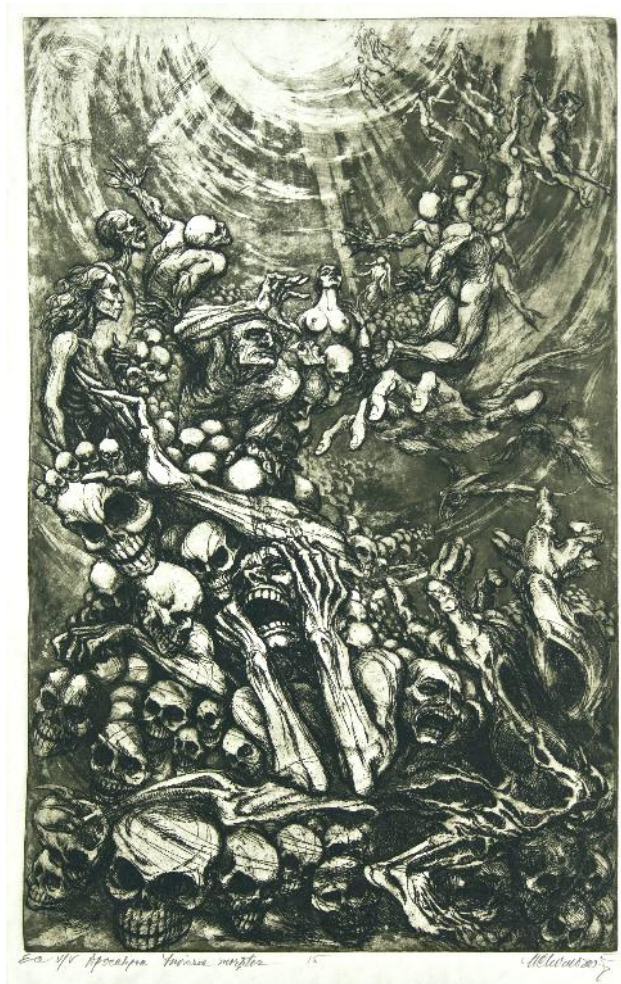

Fig. 2 și 3.
Invidia - din ciclul *Virtuți și vicii creștine*,
 acvaforte pe hârtie, inv. 2762 (stânga).
Ilustrație la Divina Comedie - 13 - Lingăii,
 acvaforte pe hârtie, inv. 1705 (dreapta).

Lucrările realizate de Chirnoagă, în cei peste 50 de ani de activitate artistică, se pot încadra în două etape distincte. Prima, între 1948-1963, este caracterizată printr-o așa-zisă artă de comandă (n.a), mare parte dintre lucrări ilustrând realismul socialist, însă într-un mod personal și codificat (realism socialist fals) astfel încât, așa-zisele elite ale Partidului, să le aprobe. „Având în minte destul de clar ce este comunismul și cum nu se potrivește comunismul aplicat cu cel teoretic, am încercat să fac un fel de aluzii la sistemele dictatoriale; am făcut o serie de gravuri, prin 1964 pe tema

fascismului și hitlerismului, dar, intenția mea, era să fac aluzie la sistemele de dictatură comunistă”. Deși reprezentant cultural al unui stat totalitar, opera sa este cea a unui rezistent care, sub diverse forme deturnate, denunță și combate despotismul de toate felurile (religios, politic).

Etașa următoare are loc după anul 1964, când, după multe căutări și acumulări interioare, își coagulează un crez și o convingere filosofică de inspirație moralistă, în centrul căruia se află OMUL. Marcel Chirnoagă se orientează spre arta cu mesaj militant care prezintă imaginea unei lumi

Fig. 4 și 5.
Porunca a VII-a - din ciclul Decalog, acvaforte pe hârtie, inv. 2247 (stânga).
Învierea morților - din ciclul Apocalipsa lui Ioan, acvaforte pe hârtie, inv. 2013 (dreapta).

Fig. 6. Sădim pentru viitor,
litografie pe hârtie, inv. 75.

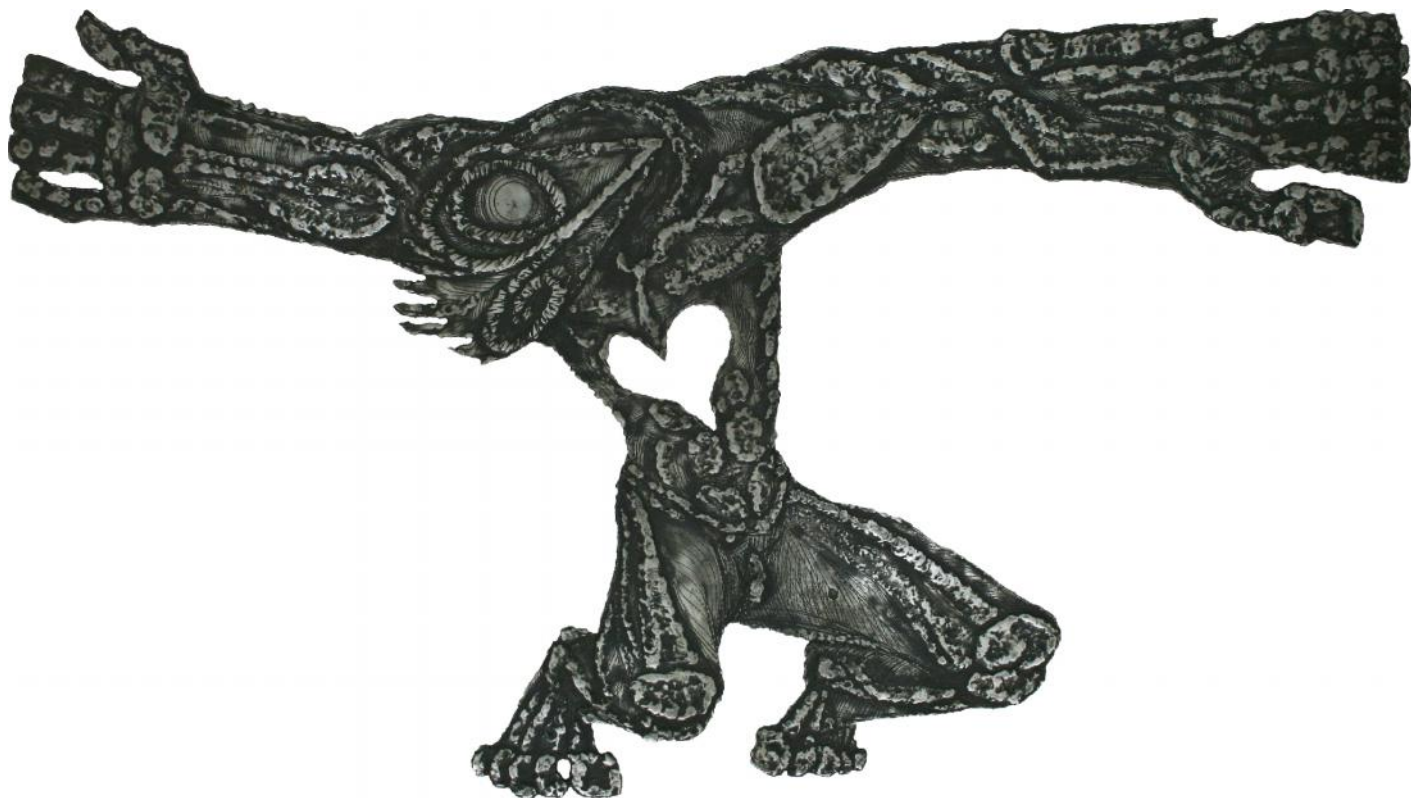
răvășite de forțe obscure. Esențial în lucrările sale este desenul sigur și viguros, iar fantasticul este modalitatea lui de exprimare a tragicului. În această perioadă, Chirnoagă s-a îndreptat către alegoriile unui univers al spaimelor, ce bântuie adâncurile conștiinței. Metafora și simbolismul fac din Chirnoagă cruciatul unui crez pe care nu-l poate trăda - ideea de OM - dorind ca prin aceasta, să se exprime pe sine. Chirnoagă a fost un suflet măcinat de rău, în toate ipostazele sale: politice, sociale, economice. A crezut însă în izbânda spiritului. Crediința în Dumnezeu versus societatea în care trăia a creat în sufletul artistului o dilemă perpetuă. Revolta sa interioară a pendulat întotdeauna între cei doi poli. „Răstignirea lui Iisus este umilința supremă, sacrificiul superm... Este incredibil cum am putut face să sufere divinitatea, cum l-am tratat ca pe un tâlhar ordinar (...) Numai noi (oamenii) l-am putut răstigni! Numai noi naștem răul”.

„Ce am desenat reprezintă credința mea - credința în bine și în rău care depășește omenescul nostru, al fiecăruia. Și fiindcă binele și răul sunt niște abstracțiuni și dacă nu au chip nu le putem recunoaște, m-am căznit să le dau chip. Religia este de la „relegare” - relegătura cu Dumnezeu. Este legătura pe care am căutat-o și am căutat să v-o arăt în desenele mele, prezentând răul de preferință, pentru că răul este mai spectaculos decât binele.”

La fel ca și filosoful Friedrich Nietzsche, Marcel Chirnoagă „cere” privitorului să se identifice cu starea sa filosofică morală, să simtă dispreț sau entuziasm pentru ceea ce simte și el. De cele mai multe ori, disprețul este îndreptat către regimul comunist și societatea pe care acesta o crease.

Opera lui Chirnoagă prezintă cele mai înfricoșătoare scenarii ale existenței pentru a-i face pe oameni să conștientizeze pericolele din jurul lor și astfel a-i determina să își corijeze gândirea, acțiunile, moralitatea. El contrazice practic gândirea filosofului german care considera că din rău nu se poate naște nimic bun: „Cum ar putea lua naștere un lucru din contrariul său? De exemplu, adevărul din eroare? Sau voința de adevăr din voința de a înșela? Sau acțiunea dezinteresată din egoism? (...) Această genază este cu neputință; a visa despre aceasta e o nebunie sau chiar mai rău; lucrurile supreme trebuie să aibă o altă origine, una proprie lor, ele nu ar putea lua naștere din această lume efemeră, înșelătoare, iluzorie și mizeră, din această harababură de amăgiri și pofte”. Însuși artistul și-a pus întrebarea de ce este artist și nu filosof. Răspunsul și l-a dat singur: „pentru că gândesc conform imaginilor și nu conform ideilor”.

În pofida faptului că nu a fost cotate drept un artist comod, că nu a făcut „lucruri frumoase”, Marcel Chirnoagă și-a găsit locul în sufletul celor care știu pe ce pedestal trebuie pusă arta autentică. A privi lucrările sale

este ca și cum ai călători spiritual printr-un univers miraculos, plin de leitmotive mitologice și de frământări. „Asta a fost preocuparea mea: să prezint imaginea răului. Eu consider că arta este un mod de comunicare... toate artele sunt un mod de comunicare și am vrut să spun că trebuie să ne ferim de răul din lumea asta. Nu am vrut să-l sperii pe privitor, cum nici ăia care au făcut dracii nu au vrut să-l sperie pe bunul creștin, ci am vrut să-l avertizez cum e răul și de ce să se ferească.”

Timid, sensibil, naiv dar și vulcanic și sigur pe el, cu un spirit permanent tânăr, Chirnoagă nu concepea că oamenii pot fi atât de înșelători, crezând că „a trăi fără a avea încredere în oameni, însemna să trăiască singur”. Chiar și așa, unii dintre cei mai apropiați prieteni ai săi au fost și cei care l-au înșelat, de cele mai multe ori, artistul conștientizând asta și lăsându-se păcălit. Avea principiul că arta trebuie să fie accesibilă oricui dorea să o cumpere și să circule. De aceea nu a cerut niciodată sume mari pentru operele sale.

Fig. 7. Zbor, placă de fier gravată în tehnica acvaforte și gravură cu sudură, inv. 55.

Colecția de grafică din Muzeul de Artă Tulcea cuprinde aproximativ 152 de stampe ce cuprind tematic ambele perioade de creație artistică a autorului. Ele au intrat în patrimoniul muzeului începând cu anii '70, continuând până în anul 2001, fie prin transferuri efectuate între diferite instituții publice, donații ale artistului care a expus la Muzeul de Artă din Tulcea, donații de la *Atelierul Podul* prin bunăvoința artistului Teodor Hrib, sau achiziții de la soția lui Marcel Chirnoagă, Monica Cerchez-Chirnoagă, tulceancă la origine. Alături de grafică, în Muzeul Tulcea există și 18 plăci de gravură din fier sau zinc, realizate în tehnicile acvaforte, acvatinta și sudură.

Epilog: „Lucrurile făcute din dragoste au întotdeauna loc dincolo de bine și de rău” (Friedrich Nietzsche)

Bibliografie

1. ***Marcel Chirnoagă (catalog), Editor Fundația Culturală GAMA, 2000
2. Cârneli, Magda, *Artele plastice în România, 1945-1989 Cu o addenda 1990-2010*, Ediția a 2-a, Ed. Polirom, Iași, 2003
3. Cerchez Chirnoagă, Monica, *Universul unui mare artist: Marcel Chirnoagă*, Ed. Semne, București, 2014
4. Deac, Mircea, *Lexicon critic și documentar Pictori, sculptori și desenatori din România, secolele XV-XX*, 2009 în http://patzeltart.ro/v/CHIRNOAGA+MARCEL/CHIRNOAGA/Marcel+CHIRNOAGA+in+LEXICON+critic+si+documentar+PICTORI+_SCULPTORI+SI+DESENATORI+DIN+ROMANIA+SECOLELE+XV-XX+de+Mircea+Deac+.jpg.html
5. Hențea, Călin, *Cum a ajuns pictura istorică instrument al propagandei* în <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/cum-a-ajuns-pictura-istorica-instrument-al-propagandei>
6. Nietzsche, Friedrich, *Dincolo de bine și de rău*, Ed. Humanitas, Ed. a III-a, București, 2016
7. Petrovici, Vasile, *De vorbă cu Marcel Chirnoagă*, București, 2012
8. F. A., *Marcel Chirnoagă, graficianul român al mileniului în* <http://dezvaluiribiz.ro/marcel-chirnoaga-graficianul-roman-al-mileniului/>
9. <https://artindex.ro/2007/12/09/marcel-chirnoaga/>
10. <http://patzeltart.ro/v/CHIRNOAGA+MARCEL/>

Fotografiile sunt realizate de Gabriel Dincu, fotograf ICEM Tulcea.